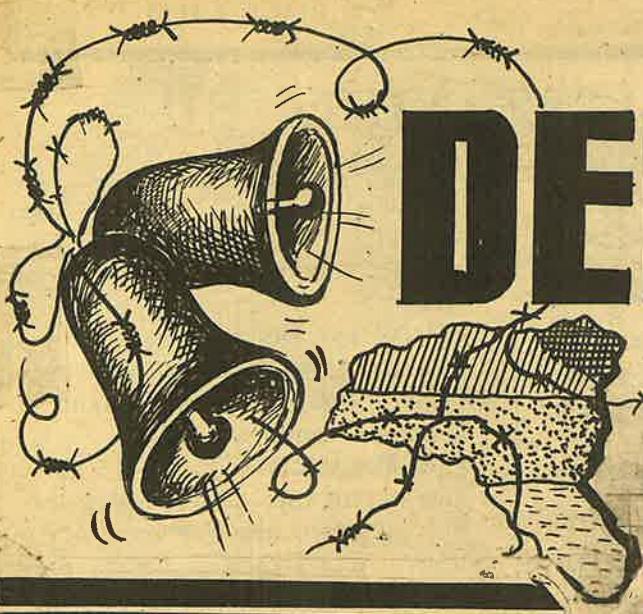

Bona azadi, asiti u bızatiye!

DENGÊ KURD

Hejmar 6
8-e' guşane, sala 1992-a
Ji c'laye' pas'in, sala
1992 wesandin.

Fonda C'anda Azerbaycanê
Navgîna C'anda Kurd "Ronayî"

Азербайджан Мадэніјет Фонду
"Ронајі" Курд Мадэніјет Маркази

Азербайджанский фонд культуры
"Ронайи" Центр курдской культуры

SEIDE' NU'RSI KI BU'?

Seide' Nu'rsi di sala 1876-an de li bajare' Bedlise', li qeza Hizane', li gunde' Nu'rse' hatiye dîne. Nave' bave' wi Mirza u' diya wi ji Nu're' bu'. Ji xeyni Seid 6 zaroke'n wan e'n dîn ji hebu'n.

Seide' Nu'rsi xwendina xwe ya destpe'ke' li medresa Mehemed Emin Efendi, ji gunde' Taxe' dest pe' dîke. Pas'e' li gellek medrese u' xwendegehe'n dîn ji dîxwîne. Ew di xortaniya xwe de, li gellek here'me'n Kurdîstane' dîgere.

Careki dîc'e ba seroke' es'ira Miran, Mîstefa Pas'a. Gili u' gazîne' gel pe's'ke's'i u' dîke. Ji ber ku Mîstefa Pas'a li here'me' bi zîlm u' zordariya xwe ve dîhatin nas kirin.

Di sala 1888-an de li gel Mele Mihemed dîc'e Bazide' ku gora Hozane' Kurd ya Ehmede' Xani ziyaret bîke. Seide' Nu'rsi 3 meh li Bazide' li cem S'e'x Mihemedê Celalî dîmîne u' perwerdeya xwe ya herî bas'tirîn li wîr dîgre. Mayîna wi ya li Bazide', di jiyana wi de, ru'peleke nu' vedîke.

Ew jiyana Selaheddine' Eyyu'bi dîxwîne. S'exsiyeta Selaheddine' Eyyu'bi tesîreke mezîn li wî dîke u' di bîn we' tesîre' de dîmîne.

Seide' Nu'rsi, raman u' armanca xwe dînvîsîne, gellek berhem u' pîrtu'ke' wi c'ap dîbîn u' te'n wes'andin. Ew xwedî pe'nu'seke xurt u' nîvîskareki bi nav u' deng bu'. Seide' Nu'rsi hîm di we' c'axe' de, bi kurdî xwendin u' nîvîsandîne' di xwaze u' ji dewleta osmanî daxvaz dîke, ku bîla xwendegehan vekî. Ji bo we' yeke'

Ji karbîde ste'n dewlete' je' re dîbe'jîn: "Din bu'ye' u' ew dave'jîn zîndane'."

Seide' Nu'rsi enerjîk bu'. Xebatkareki zendî, jîr u' zane bu'. Je' Je' re rawestandin u' westandin tune bu'. Ji bo we' ji ew gav bi gav di nav bajare'n Kurdîstane' de dîgeriya, bi pîrse'n gele' xwe ve mîjû' dîbu'. Ew di sala 1911-an de dîc'e S'ame' di mîzgefta Emewî de bi hezaran re hitab dîke. Ji S'ame' derbaze' Beyru'de' dîbe u' di rîya deryaye' re ser îzmîre' de dîc'e Stanbole'. Ew li Stanbole' bi Sultan Res'îd re derbaze' Ru'meliye' dîbe. Li wîr pe' dîhesê, ku dewlete' ji bo c'e'kîrîna unîversîta bajare' Wane' 19 hezar ze'r veqetandîye. Hema ew dîc'e Wane' u' hîme' unîversîte' dave'je. Le', mîxabîn S'ere' Cîhane' dest pe' dîke u' unîversîte' ji c'e'nabe.

Di sala 1916-an de di s'ere' navbera dewleta Urîs u' Osmanîyan de Seide' Kurdî dîl (esîr) dîkeve destê Urîsan. Hukîmeta C'ar wî sîrgu'ne' Sîbîrîyaye' dîke. Ew du sal li Sîbîrîyaye' dîl dîmîne. Bi du'v re, di sala 1918-an de ew fersendeke' dîbine u' dîreve u' dîc'e Berlin, Wars'ova, Vîyana u' Sofîyaye'. Pas'e' xwe dîghîne Stanbole'. Rojname Tanîl ya hejmara 25.6. 1918-an li ser hatîna Seide' Kurdî ya Stanbole' weha dînvîse:

"Seide' Kurdî u' feqîye'n xwe bes'dare' s'ere' Urîs u' Osmanîyan bu'bu'n. Di dawî de ew dîl ketîbu'n destê Urîsan, nîha Seide' Kurdî xwe ji destê Urîsan xîlaz klîrîye u' hatiye bajare' me Stanbole'."

Seide' Nu'rsi bi hevîlîne' xwe Seid Abdûlqadîr, Emîr Elî Bedîrxan u' Dr. S'ukrî Mihemed ve dîc'in konsolosxana

Amerîka u' li ser pîrsa Kurdîstane' gotu'be'j (munages'e) dîkîn. Gotu'be'j gellek dîjwar derbaz dîbe. Berpîrsîyare' Amerîka nexs'a (xerîta) Kurdîstane' nîs'ane' nu'nere'n Kurd dîde u' dîbe'je:

"Bîryar hatiye dayîn ev here'm dîve' teve' Ermenîstane' bîbe". Seide' Nu'rsi bi he'rs bersîva berpîrsîyare' Ame'rika dîde: "Heger Kurdîstan li ber berava deryaye' bu'ya, hu'n dîkarîbu' c'end gemîye'n xwe bîs'andana we' dere', te' ecdade' we rabe, hu'n nîkarîn derbîkevin sere' c'iyaye' Kurdîstane'."

Di sala 1925-an de serhîldana S'e'x Seide' Pîrane' dest pe' dîke. Te' gotîn ku Seide' Kurdî ji teve' ve' serhîldane' bu'ye. Ji bo we' yeke' ji wî sîrgu'ne' here'ma Tîrkîye' dîkîn. Ew tam 25 sal li derveye' axa Kurdîstane', di sîrgu'ntîye' de jiyana xwe dîdomîne. Di van 25 salan de Kurdîstane' nabîne. Sîrgu'na wî di 1925-an de dest pe' dîke heta sala 1950-i dom dîke. Seide' Kurdî di 24-e' adara 1960-an de, li bajare' Ruhaye' dîc'e ser heqîya xwe. Ji c'ar dore'n Kurdîstan u' Tîrkîye', bi hezaran mîrov yek bi yek, ref bi ref ji bo gorkîrîna wî te'n Ruhaye'.

Werger: Koyo BERZ

Ji alîye' redaksiye': Ev mîqale' ji kovara "Berbang"-e' (N1, sala 1992-a) bi hîpe' kurtkîrînava te' wes'andîne'. Mîqale' wexte'da Rohat nîvîsîye u' bi zîmâne' tîrkî kovara "Bergha"-da hatiye wes'andîne'.

Р.С.МЕЛИКОВ

Сотрудник Института истории АН Азербайджанской Республики

Исследователи древней истории Азербайджана, создавая обобщающие труды, иногда "забывают" описать некоторые племена на территории Азербайджана, а иногда и вовсе не называют их. К одному из таких племен относятся и киртии. Так, в первой монографии по истории Атропатены на русском языке племя киртиев вообще не названо среди атропатенских племен (см. Иггар Алиев. Очерк истории Атропатены. Баку, 1989). Однако, племя киртиев обитало именно на территории Атропатены.

Впервые племя киртиев упоминается Полибием (II в. до н. э.) в связи с событиями, относящимися к III в. до н. э. Затем о племени киртиев сообщает Тит Ливий (I в. до н. э. - I в. н. э.). О племени киртиев на территории Атропатены сообщает также Страбон (I в. до н. э.).

Так, Страбон, описывая Атропатену, сообщает: "...Все области этой страны (Атропатены - Р. М.) плодородны, а северная - горная-суровая и холодная; здесь обитают горные племена кадусиев, амардов, тапиров, киртиев и других бродячих и разбойничьих народностей. Ведь эти народности рассеяны по горам Загру и Нифату; киртии и марды в Персиде... все это люди по внешнему виду одинаковые" (см. Страбон, География в семнадцати книгах, XI, XIII, 3). Из этого сообщения мы делаем вывод, о том, что киртии обитали не только в северной горной части Атропатены, но и в горах Загроса, которые были расположены на западе Атропатены. Кроме того, киртии, по-видимому, занимались отгонно-кочевым скотоводством, как и другие горные племена. Это занятие заставляло киртиев часто менять места проживания, как видно из приведенного сообщения, киртии обитали также и в Персиде, где вели такой же образ жизни, как и в Атропатене. Очевидно, что киртии, как и марды, находились на начальной стадии военной демократии.

Полибий сообщает об участии киртиев в качестве воинов-лучников в войске мидийского наместника Молона в битве

против Антиоха III в 220 г. до н. э. (см. Полибий. Всеобщая история в сорока книгах, у. 52, 5). По этому сообщению можно предположить, что киртии участвовали в селевкидском войске в качестве воинов-лучников, возможно, наемников.

В качестве воинов мы видим киртиев в битве при Магнезии в 190 г. до н. э., а также в 171 г. до н. э. в битве при Каллинике в войске царя Пергама - Эвмена (см. Тит Ливий. История от основания города, XXVII, 40, 9; XIII, 58, 13). Возможно, что киртии участвовали в этих битвах, действительно, в качестве наемников.

О киртиях есть сведения и в исследовательской литературе. Так, в энциклопедии Паули-Виссова по классической древности имеется статья Вайсбаха, посвященная киртиям. В ней, наряду со сведениями из античных источников, говорится о том, что "общепринятое сравнение киртиев с кардухами (гордизями) со стороны М. Хартманна и Нельдеке убедительно доказано и решено" (см. Real-Encyclopadie der Classischen Altertumswissenschaft, Bd. 12, T.I.S. 205). Однако, сравнение киртиев с кардухами не имеет под собой никаких оснований.

Здесь следует также остановиться на работах В. Ф. Минорского. Вслед за Ф. Андреасом и Т. Нельдеке он убедительно опровергает распространенное мнение, о том, что предками курдов были кардухи. Ономастика киртиев и кардухов также не связана и существовала независимо друг от друга. Основная роль в сложении курдской народности отводится В. Ф. Минорским кочевым племенам киртиев и мардов, говоривших на близких диалектах, родственных мидийскому языку. По В. Ф. Минорскому, продвижение предков курдов на запад произошло после падения Ассирии (VII в. до н. э.). До этого они обитали на территории Малой Мидии, будущей Атропатены (см. V. Minorsky. Kurden. "Encyclopedie des Islam", Bd. II, 1927; см. также V. Minorsky. Les Origines des Kurdes. "Actes du XX-e Congres International des Orientalistes". Bruxelles, 5-10 September 1938" Louvain, 1940).

КИРТИИ

В своей монографии "История Мидии" Иггар Алиев, касаясь вопроса о племени киртии правильно указывает на то, что не следует путать кардухов с киртиями, которые являются предками курдов (см. Иггар Алиев. История Мидии. Баку, 1960, стр. 105). Однако, И. Алиев полагает, что киртии, как и ряд других племен Мидии, были неираноязычными, на том основании, что они Геродотом на отнесены к мидянам (см. Там же, стр. III).

Проблема раннего этногенеза курдов посвящена монография О. Л. Вильчевского (см. О. Л. Вильчевский. Курды. Введение в этническую историю курдского народа. М.-Л., 1961). Отводя значительную роль в формировании курдов древнему доиранскому населению, О. Л. Вильчевский не приводит существенных реальных данных в пользу этого положения. Но одновременно он постоянно подчеркивает, что неиранские племена были лишь субстратом, а процессы, приведшие к сложению курдского народа, начались лишь с появления ираноязычных групп населения.

Фактическая сторона вопроса о появлении иранских племен в Курдистане обрисовывается О. Л. Вильчевским следующим образом: родной индоиранцев была Средняя Азия, откуда арии во II тыс. и иранцы в IX-VIII вв. до н. э. проникали на запад; на территорию Курдистана поток иранских племен шел с востока (киммерийско-скифские племена, по-видимому, не попали в районы сложения курдов, данных об их роли в курдском этногенезе не имеется); в Западном Иране ираноязычные группы были уже в IX-VIII вв. до н. э., но их продвижение на запад, к основным центрам сложения курдов, происходило лишь после падения Ассирии (к тому же времени или еще более позднему периоду относят продвижение ираноязычных предков курдов в Курдистан А. Социн, Эд. Мейер, В. Ф. Минорский и др.) (см. там же, стр. 51, 65, 70, сл.).

Несмотря на неоднократное указание в исследовательской литературе на оши-

бочность мнения о том, что кардухи являются предками курдов Т. Ф. Аристов в историко-этнографическом очерке "Курды Закавказья" (М., 1966) вновь утверждает, что предками курдов являются племена кардухов (см. там же, стр. 8, 21).

В своей обстоятельной монографии "Ранняя история иранских племен Передней Азии" (М., 1970) Я. А. Грантовский также касается вопроса этногенеза курдов. Он считает, что "наиболее целесообразно рассматривать в качестве предков курдов прежде всего иранские племена, находившиеся в центральном Курдистане уже в IX-VIII вв. до н. э." (см. там же, стр. 373). Э. А. Грантовский полагает, что основная часть иранского и юго-восточная часть Иранского Курдистана не входили в область первоначального формирования собственно курдов и их языка и были заняты другим ираноязычными народностями. Э. А. Грантовский в качестве предков курдов называет племена киртиев и мардов, полагая при этом, что оба термина первоначально не были самоназваниями, а обозначали иранские племена определенного хозяйственно-бытового и политического облика (см. там же).

Таким образом, племя киртиев известно по источникам начиная с III в. до н. э. Племя киртиев обитало в северных и западных горных районах Атропатены, а также в Персии. Киртии занимались отгонно-кочевым скотоводством и находились на начальной стадии военной демократии. Киртии участвовали в селевкидских войсках, возможно, в качестве наемников. Судя по всему киртии были ираноязычными племенами. Киртии и марды, говорившие на близкородственных диалектах, являлись непосредственными предками курдов. В названии курдов отразилось название племени киртиев. Киртии в древнегреческих источниках назывались "кюртиои" (лат. "куртии"), где -ои - окончание, основой же является "кюрти-". Собственно курды известны с конца античного и начала средневекового периода между оз. Урмия и оз. Ван. Ныне курды обитают в Иране (Иранский Курдистан), в Ираке (на севере страны), в Турции (в восточных районах), в Сирии, в Армении, Грузии, а также в Азербайджане (в южных районах республики).

EW HIM HELBESTVANEDI MEZIN, HIM AZAYIHIZ BU

Hejar...Di nava vi navida bext, rojgara gele' kurd hatlye ves'artine'. Gele' kurd eva c'end salln ser axa kal-bava belengaze, jare, hejare. Ev belengazi, ev jarbu'n ne ji blrc'ibu'ne', ne ji tibu'ne'ye. Na, na, sed car nal

Axa ku gele' kurd ser he's'ibu'ye mîna dayikeke' boy ewled tu tîst ne he'wîs'andiye. Zejr ji heye, ziv ji, neft ji heye, pembu' ji; hebu'na wele't kaniya ne mîc'iqiye, ew ne te' pivan, ne te' kîs'andî. Le' ev gls'k destê' neyaradane, lama Hejar jare, lema bîrindare. Hejar neheqîya dewre', kîrîna s'ah u' pads'a ya res'-bes' kîre poe'ziyake nu'. Ewî efrandariya xwe bi koziya klasîke' kurda be'xîs' u' helbest, poe'me'n ji ber qelema wî derketî boy rîya azadariye' bu'ne s'emdana bi agîr-alav.

Evdîrehman S'erefkendî (nave' wîyl eslî usa bu'ye) sala 1920-a li Kurdistanê Irane' hate dîne'. Ewî ber destê' bave' xwe dîblîstana ruhaniye'da xwend, zu'tîreklî hîni

HER KURDIM

Bê derbederî yan le malî xom
Le xakî Êreb, le Iran u' Rom
Kok u' pos'te bîm ru't u' recal bîm
Kos'kîm dehqat be', we'ranemal bîm

Aza u' rîzgar bîm, s'edan u' xendan
Yan zîncîr le mîl, su'cî zîndan
Sax bîm, clhe'l bîm goy suwanan
Yan sax u' nîzar le nêxos'xanan

Danîs'tîm le ser textî xwendekarî
Yan li kolanan dîkem hejarî
Kurdîm le reyî Kurd u' Kurdistan
Ser le pe'nawîm, gîyan li ser destan

Be Kurdî dejmî, be Kurdî demîrîm
Be Kurdî deydem weramî qebrîm
Be Kurdî disa zîndu' derbîmewe
Lew dînyas' bo Kurd te' heldîc'îmewe.

HEJAR

Bexda 11.10. 1948.

zîmanê erebî, farsî bu'.

Pas'e, c'awa dîbe'n, dîware'n dîblîstana ruhaniye' bona wî teng bu', ewî goveka xwendî u'

zanebu'na xwe fîreklî. Doza azaye' zu' hukumî ser efrandariya Hejar kîr. Gunde' wan ne'zîklî bajare' Mehebate' bu'. Li vîra

c'îvine'n bona serbeste', azadariye' dîhatîne derbaz kîrîne'. Hîm gotîne'n pe's'îkara, hîm hal-hewale' gundîya, hîm zulma wekîle'n hukumete', dewlete' hukumî ser Hejar dîklî u' lîma ji efrandariya wî ro bî ro dewlemend dîbu', dîbu'ne' kulame'n s'erkariye'. kulame'n azadariye'.

Helbestvane' mezîn ji 15 salîya xwe hetanî roja dîniya xwe guhast hîm kulame'n azaye' efrandî, hîm ji tevî s'orîs'vîna bu' bona pas'eroja gel dî rîya dîwarda gav da. Pe's'îya gotîye: "Kîrîna qeleme', ji ya s'u'r tu'jtîre." Iro ji ew kese' kurde, le' ser gele' xwe nahewre, hema tene' s'le'îra Hejar ya "Her kurdîm" bu'xu'ne s'îre' dayîke' we' te'keve bire'.

Eva saleke' ze'detîre Hejar c'u'ye ser heqîya xwe. Em ber efrandariya Wî temene dîblî u' dîbe'jî, weklî kek Hejar, tu bî ruhe' xweva mîrîyî, le' bî kîrîna xweva hu'n tevî 20-25 mîllîon kurdanî.

Van roja ez li re'daksiya rojname "Denge' kurd" qesîdîm. Me u' karkare'n rojname' derheqa hal-wexte' dîne', pas'e' derheqa edebîyat, dîrok u' c'anda kurdan xeberda. Be' hemdî me gîlî xwebere', c'awa re'wîk belediye' bîke, hate ser mamoste' mezîn Hejar. Ve' deme' mîtale ketîne pe's'îya mîn u' ez bîrîme roje' buhurî. Hîneklî s'unda ji we' roja bîrneklîrî vegerîme dor xwe. Mîn dest avîte berîka xweye c'epe' u' we'neklî bîc'u'k derxîst, nîs'anî bes'dera kîr u' got:

- Eva 20 sale ez vî wane'yî berîya xweda dîgerînm. Bî wî bîna edebîyata kurdaye reng bî rengî dîks'înm u' usa kubar dîblîm, sere' mîn dîghîje esmane' bîlînd.

Sala 1973-a, payîza derengî bu'. Mîzgînikê xe're' hat gîhîs'te me, weklî helbestvane' kurdayî eyan Ebdulrehman Hejar hatlye Ermenîstane'. S'abu'na me plîr u' behesab bu'. Em bî lez c'u'ne re'daksiya rojname "Rîya Teze" cem s'ayîre' eyan Eliye' Ebdulrehman u' me plîrsa cîye' kek Hejar kîr. Ew kenîya u' got: "Hetanî hu'n mîzgîniya mîn nedîn ez cîye' seyda nabe'jîm". Pas'e' got, weklî seyda iro plîr mîju'le, folklorzane' eyan Heclîye' Cîndî u' dîrokzan Celîle' Celîl hatîne bîjartîne' c'awa endeme'n mîqaledare' Akade'mîya

Kurdîstana Iraqe'. Iro kek Hejar u' vîtse' plîre'zîde'nte Akade'mîya Kurdîstana Iraqe' we' dîplome' bîdîne wana.

Le' slîbe' jî alîye' dewlete'da bona me'vane'n qedîrbîlînd gere' be' tes'kîlîrîn u' c'end nefse'd resmî jî we' pe'rabîn.

Pas'e' kek Eli got: "Weklî be'jîne gel bîla nerehet nebe. Seyda gotîye, weklî ewe' bî xwe be' wana". Slîbetîre' kek

kek Eliye' Ebdulrehman, me'n dîroke' S'ekro

DIROKA

Nîho'yî u' kandîdate' ulme'n dîropk Celîle' Celîl, doktore' ulme' fîlologîyaye' Knyaze' Ibrahîm u' gelleke'n mayîn hatîne gunde'n kurda. Me pe's'da s'e'we'r kîrîbu', weklî me'vîna bîvîne gunde' Demîrc'îye', bo we' ku ev gunda hîm pe's'berî c'îyaye' Agîrlî bu', hîm jî ne'zîklî gunde' kurdayî dîne' bu'. Seyda c'end male' kurda qesîdî, bî rabu'n-ru'nîs'tandîna wanava bu' nas, qîse'd s'îrîn tev gundîyan derbaz kîr.

Wexta seyda roavaye' nehe'ri, c'ave'd wî c'îyaye' Agîrlîye' ket, ewî keserek kur kîs'and u' got: "E', Agîrlî, Agîrlî, tu c'îyaye' ser zar-zîmanayî, tu s'ehede' gelle serhîldane'd kurdanî, tu xwedane'

s'e'we' denge' wî dîghîje c'îyaye' meylî hesretî Agîrlîye'.

Le' tu tîs'tî bes'era seyda venekîr, ew tîme' nava mîtalada bu'. Demeke' s'unda ewî dest dî xeberdane' kîr:

WE'NEKI

- Ez bona we' e'vare' zef spasiye' dîkîm. Le' eze' c'awa s'a bîblîm, weklî nîha her car perc'e' Kurdîstane' agîr ser sere' weda dîbarînm. C'endekî pe's'da re'jîma baacîste' Iraqe' bî emîre' seroke' we' Ahmed Hesên al-Bakr, bî sedan xorte'n kurda saxe-sax da c'elîkîrîne'.

be'xwedananî, tu cara be'c'aranî, tu slîtara be'slîtaranî jî te re'c'a lînge' s'e'x Sehîd, s'e'x Zahar efendî, Nu'rî Ishan maye u' s'ehede' s'ehîde' gellek kurdanî."

E'vare' em gls'k bes'terî mala dîre'ktore' sovxoze', Hesene' Rîzgo bu'n. Li wîr me bo hurmeta seyda dîlaneke gîran gîrt. Govend gerîya, pas'e' dengbe'ja deng dane denge' hev. Le' denge' dengbe'je eyan Mecîte' Slîle'man bîlînd-bîlînd dîhat u' te tîre' we'

Le' zîrar nake, azayî be' qurban nabe, roje' be' eme' mîna s'eva îs'evîn govenda azaye' bîgîrînm. Kal bava gotîne: "Gîha bîn kevîran, kar bîn selîkanda namîne."

We' s'e'we' gelleka plîrs dane wî mîn jî plîrseke mexsu'sî xîzana da seyda: "Keko, le' gelo li Rohlete' kî hîneklî plîsta me dîglîre?" Ew kenîya u' got: "Lawe' mîn, mer mere"... Bexte' me jî usa le'daye. Gotîne c'e'm: "C'îma usa xus'e-xus'a teye? Got: "Hevale'd mîn

kevîrînm."

Pas'e' vîtse'-plîre'zîde'nte' Akade'mîya Kurdîstana Iraqe' Ahmed Kemal du'r u' dîre'jî ser s'uxulvîniya seyda ya seyasetîye' sekînm, derheqa plîrtu'ke'n wîda, c'awa re'jîma s'ah ew nefî kîrîye, c'awa ew derbazî Iraqe' nava pe's'merga bu'ye u' gellek tîs'te'd mayîn qîse kîr.

Seyda jî laqîrlîye' xwe jî nedîma. Ewî derheqa du helbestvane'd hevale' xweye xurt(kok) da got, weklî careke' evana dîc'îne gundeklî kurda. Re'va kurdekî gundî vana dîvine u' dîbe': "Xwezi ev herdu jî gaye' mîn bu'yana, mîn pe' cote' xwe bîklîra."

S'alîr, nîvîskar Eliye' Ebdulrehman bî destu'ra seyda c'end hîlbeste'n xwe xwend.

Pas'e' zîlameklî kurd bî s'ermî, serî berda hat hîndava seyda sekînm u' c'ave'd wî nîhe'ri. Nîkarîbu' tu gîlî bîgota. Eliye' Ebdulrehman ew jî vî hallî derxîs got:

"Keko, ev zîlam nave' wî Slîrgu'ne, gundîklî sade, xwaye' keda helale. Eva se' roje kurek bu'ye, he' be' nave. Dîxwaz, herke' razîbu'na we hebe, nave' we le'ke."

Seyda rabu' enîya wî mac kîr u' got, weklî dîla nave' mîn le' wî bînbarek-pîrozbe, bîla ew weke nave' xwe bîjî, bona gele' xwe kerhatîbe. Eva dîtîna mîne kek Hejare yekemîn u' ya kutasîye' bu'. Jî wî wextî c'end sal derbaz bu'ne u' tu cara seydaye' mezîn jî bîra mîn nac'e.

Iro wexta gele' kurd amade dîbe bî dîl kovani sersala wefat bu'yîna hîlbestvan Hejar derbazke, mera dîmîne em ber ewe' mîrata ku ewî mera hîsîtiye temenebînm, we' xezîna wî ku'r hînbînm u' her car be'jînm: "Hezar-hezar rehmet li gora tebe, seyda."

U'sîbe' Feqî EVDILE

KÜRDÜN SÄSİ

Азадлыг нәғмәкары.

Әбдүлрәһман һажар 1920-чи илдә Иран Күрдүстанынын Шерәфкәнд кәндиндә руһани аиләсиндә анадан олмушдур. О, илк төһсилени атасы Һачы Молла Маһаммәдин һанында алмыш, фарс вә әрәб дилләрини өйрәнмишдир. 15 яшын-дан сатирик ше'рләр язмага башлаған кәңч Әбдүлрәһман доғма халгынын дәрәвә ағрыларыны гәләмә алырды.

Өзүнә һажар (күрдчә јохсул демәк-дир) төһәллүсү кәтүрән Әбдүлрәһман бу сөзлә һансы синфин чәһәсиндә дурдугуну бәјән едирди. Рза Шаһ һакимијәти дөврүндә күрд дилиндә јазмағ вә охумағ гадаған иди. Она кәрә дә кәңч Әбдүлрәһманын јаздығы ше'рләр әл јазмасы шәклиндә севилә-севилә өлдән өлө кәзирди.

Һажарын әдәби јарадычылығы башламасы күрд халгынын һәјәтиндә милли-азадлыг һәрәкәтинин чох гүвәтләндији бир вахта тәсәдүф едир. 1941-чи илдә кәңч һажар азадлыг һәрәкәтигә гошулур. Онун мүбаризәгә чағыран гүдрәтли нәғмәләри халгын дилиндә әзәмәтлә сәсләнир. Һажарын илк ше'рләри мүтәрәғги "Комелеји Ж. К." партијасынын органы олан "Ништан" ("Вәтән") мәчмүәсиндә чап олунур.

1946-чы илин јанвар ајында Күрдүстан Демократик партијасынын рәһбәрлији алтында Күрд халгы Иран дәвләти дәһилиндә милли демократик дәвләтини ја-

радыб, өз азадлыг вә истиғлалыјәтини өлдә өтди. Бу бәјүк тарихи һадисә һажар јарадычылығында сонсуз бир чанланма јаратды. О, өз нәғмәләрини ганлә суварылмыш азадлыг чичәкләринин үстүнә шәбнәм кими чиләди. Демократик һөкүмәтин өмрү бир ил чәксә дә, чох ишләр кәрулдү. Бу бирчә ил һажарын поезијасында чох мүһүм јер тутду. Бир сыра маһныларын, ингилаби һаваларын вә күрд һимнинин мүәллифи дә һажар иди. Әбдүлрәһман һажар ән кичик ше'рләриндән тутмуш поэма вә пјесләринә гәдәр бүтүн әсәрләриндә халг бир шаир-дир. Халг никбинлији вә мүбаризә пафосу, онун поезијасынын руһуну тәшкил едир. Инилти, руһ дүшкүнлүју һажар ше'ринә тамамилә јаддыр.

Һажар поезијасы сөзүн кениш мәнасында күрд классик әдәбијәтинин там милли зәммини үзәриндә јетишмишдир. Онун јарадычылығы классик әдәбијәтдән вә зәңкин шифаһи халг әдәбијәтиндән бәһрәләнирди.

Һажарын дили садә, ачык, әһәңдар вә чанлыдыр. О, садә вә чанлы халг ифадәләрилә чох бәјүк вә инчә һиссләри,

фикирләри ифадә едир. Онун әсәрләри күрд әдәби дилинин зәңкинләшмәсиндә дә бәјүк рол ойнамышдыр.

Һәлә һажарын сағлыгында бир чох ше'рләри вә поемалары фарс, әрәб, Азәрбајҗан, рус вә с. дилләрә тәрҗүмә олунуб кениш јајылмышды.

1961-чи илдә һажарын ше'р вә поемалары Азәрбајҗан дилинә тәрҗүмә едилб "Күрд нәғмәләри" адыла ајрыча китаб шәклиндә Азәрбајҗан охучуларына чатдырылмышды.

Вахты илә Азәрбајҗанда олан Әбдүлрәһман һажар Азәрбајҗан вә Күрд халгларыны "бир бадамын чүт ләпәси", "бир гылынчын ики үзү" аңладдырмышды.

Һажар јарадычылығында Азәрбајҗан мөвзусу гызыл хәттә кечир.

Һажар јарадычылығынын мүбаризлијинә вәләһ олан бәјүк Азәрбајҗан шаири Хәлил Рза она бир ше'р итһаф етмишдир.

Һажарын өлүмүнүн бир или тамам оладу. Азадлыг, достлуг, мәһәббәт вә сәдәғәт нәғмәкары олан һажарын әзиз хәтирәси исә әбәдидир. Онун ше'рләринин пәрәстишкарлары күнү-күндән әртмәгдәдир.

Ашағыда "Күрд нәғмәләри" китабындан бир нәчә ше'ри охучуларә тәғдим едирик.

КҮРДӘМ

Өмрүм вәтәндә өтсә дә мин наз илә әкәр,
Гүрбәтдә кечсә күнләрим, олсам да дәрбәдәр,
Өнимдә тирмә шал ола, ја бир гәба ола,
Үрјән галам, сусуз галам, өмрүм фәна ола,
Галдырса баш сәмәјә мүзәјјән имарәтим,
Јахуд чаһанда олса мәним даһма гисмәтим,
Голумда зәңчир зиндана дүшсәм дә мин кәрә,
Алмаздан олса тәхтим әкәр, дүшсә дилләрә,
Бимар олуб јатарсам әкәр хәстәханәдә,
Анчаг бу сон сөзүмдүр мәним, јох бәһанә дә:
Күрдәм! Чаным фәдадыр өзәлдән бу кәлмәјә!
Уғрунда вермәјә башымы ачизәм, демә!
Өлчәк мәзарым үстә суал етсәләр әкәр,
— Күрдәм. — чавабын ешидәр онда өзкәләр.

Тәрҗүмә едәни:
Исмајыл ЧӨФӨРПУР

ВӘТӘН ЈОЛУНДА

Нә хошдур һәјәтдә Вәтән јолунда
Дүшә әзијјәтә, чәтинә инсан!
Нә хошдур намусла вичдан јолунда
Тамам вар-јохуну едәсән гурбан!
Нә хошдур дүнјада азадлыг үстә
Әлиндән алына назу-немәтин!
Нә хошдур елиндән, халгындан өтрү
Мејданда ганыны төксүнләр сәнир!
Анчаг бир шәртлә ки, бу гара күнләр
Мәгсәдә чатмагчын бир көрпү олсун.
Интигам алынсын гары дүшмәндән,
Зүлмүн, әсарәтин көкү гырылсын.

Тәрҗүмә едәни:
Балаш АЗӘРОҒЛУ

ОҒУЛ ВӘ АНА

Мәни ширин јухудан ојатды нәлә сәси,
Үрәјимдә галмады шадлығын бир зәррәси.
Онун дәрин мәнасы гәлбими ода јахды,
Синәмдә кәдәр јүкү, көзүм ешијә бахды.
Көрдүм, Күрд Вәтәнин Анасыдыр ағлајан,
Баһар булуду кими көзләриндән төкүр ган.
Дедим: - Еј әзиз Ана, еј асланлар Анасы!
Нијә гара кејмисән, нәдир конлунун јасы?
Бәјүк Сәләһәддини јетирмисән, ај Ана,
Чизиринин сәһбәти јајылыбдыр һәр јана.
Гојнунда јаша долмуш шанлы гәһрәман Губад,
Әрдалан шаһинләри, ады дастан, икид Бад.
Мәкәр сән јетирмәдин Дәрсимли асланлары?
Дијарбәкир, Рәвандуз, Зәңдинин оғланлары
Азадлығын јолунда гылынч чәкиб, төкдү ган.
Сән бунларла фәхр елә, нә үчүн ағлајырсан?
Ана деди: - Көзүм, нә бәс нәчә јаш төкмәјим?
Нәчә ағламајым ки, гәлбдә галмыш диләјим.

Тәрҗүмә едәни:
Шамил ӘСКӘРОВ

ГАРҒА ВӘ КӘКЛИК

Ғајалы бир дағда хыналы кәклик
Сәкијиб сүзүрдү мин инчә назла.
Ајағы гүдрәтдән һәналы кәклик
Нәғмәләр дејирди хош бир авазла.

Ғарға учуб кәлди кәклијә сары,
Онун јеришинә бахды, һа бахды...
Көрүнчә назланан бу сәһрикары,
Һәсрәт үрәјини јандырды, јахды.

Деди: - Онун кими јеријәм кәрәк.
Дүшдү архасынча узун бир заман.
Мүјәссәр олмады она сәкимәк,
Ғарға јериши дә чыхды јадындан.

Белә адамлар да чоһдур һәјәтдә,
Тәғлид ејләјәндә кејфи чағ олур.
Әзәлки јериш лә галмајыр онда,
Ахырда ја шикәс, ја ахсағ олур.

Тәрҗүмә едәни:
Һүсәјн КҮРДОҒЛУ

E Z K I M E ?

"Bax u' bostanam ka?
Ax, gulustanam ka?
Dijmin tew girtin ax,
Ax, Kurdistanam ka?"

CEGERXWIN

Le'degem c'ave' mln, ka?
Ka, il karta nave' mln, ka?
Bapire' mln, bave' mln, ka?
He' glriyam, ez kime le'?

Zlmane' mln yazax klrln,
Be' kurmancl em dlmrln.
Ax, dle' mln bu'ye blrln,
Ah, blriyam ez kime le'?

Va Iran, va Turkistane,
Va Erebl, va Hndistane.
Le wan bere' Kurdistan,
Her geriyam ez kime le'?

Alile' Ziyatxan

ALFABE

№	LATİNİ		KIRİLİ	
	TİPİN QAPÉ	TİPİN DESTNİVİS	TİPİN QAPÉ	TİPİN DESTNİVİS
	YENGİR	YENHUR	YENGİR	YENHUR
1	A	a	А	а
2	B	b	Б	б
3	C	c	Ц	ц
4	Ç	ç	Ч	ч
5	D	d	Д	д
6	E	e	Э	э
7	F	f	Ф	ф
8	G	g	Г	г
9	H	h	Х	х
10	I	i	И	и
11	J	j	Ж	ж
12	K	k	К	к
13	L	l	Л	л
14	M	m	М	м
15	N	n	Н	н
16	O	o	О	о
17	P	p	П	п
18	Q	q	Қ	қ
19	R	r	Р	р
20	S	s	С	с
21	T	t	Т	т
22	U	u	У	у
23	V	v	В	в
24	W	w	У	у
25	X	x	Х	х
26	Y	y	Ү	ү
27	Z	z	З	з

Xwendevane'n delal!
Bona wes'andina rojneme' gellek
dljwari hene. Yek ji ewe, weki ji
ru'ye' te'xnikaye'da wedeli dewsa
herfa s(w)-s',c(u)-c',d(y)-u'c(e)-e'
te' wes'andIn.

Mesele:

S'e'r-mep
S'u'r-mup
Ru'-py
Ku'r-kup.

He'k-hek
-C'av-çav
C'ar-çap

J I Z A R G O T I N A M E

Leytzi baye' payize',
Rit belge'de gu'ze.
Xeberek mlnra blve'n
Le nahle' Maxavize.

Darlstane' darde' hene.
Herme, hlrxok, se'vda hene.
Bare'de wan s'Irlin-s'Irlin,
Here je wan baran werin.

Ave'd c'iyar hlratln,
Tat, kevlr debər hatln,
De were dayka mline,
Plyede mln ru'hatln.

Slyarede me slyar bu'n,
Slyarede me kar bu'n.
Qullnca dlan girtln,
Be ser zlman da xar bu'n.

Mala ku ez lebere',
Texta ku ez le se're',
Xwede s'uxlekl wer klr'
Eze'k bu'm derbedere'.

Lawe' mame' mln plrln,
Re'yida xweda kurun.
Ger zore' we nac'e'ynl,
Dlraw bldn-blklrln.

Berane' mln berengo,
Kete gavekl tengo.
Xwede' s'uxlekl wer klr',
Jl ru' revl lrengo.

Kotane' le berbere
Dec'lnl, le ser tekere.
Majgelwan e' mlriye
Hodaxe' be' xebere.

Jl nehiya Lac'ine' beravklr
Adile' CEMAL

D U J I N T I

Go yeki bl jln u' zar hebu'. Le' disa
dlxwast blzewciya. Rlspiye' gund ev yeka
blhist, - rabu' c'u' mala wl merlvi. Ewl
rabu', wekl rlsplra hurmete' blke. Le'
rlspi nehis't got:

-Lawo, mln blhistiye, weki tu dlxwazi
he'wiye' bini ser jlna xwe. Naha eze'
bu'yereke' be'jlme' te, we' s'u'nda tu
zani, hezdiki blzewce, heznaki nezewce.
Ez xortiya xwe s'lvane' begekl bu'm.
Du kerl peze' beg hebu'n, le' sekl wl.
Nave' se' "Qolo" bu'. Sibe' zu' mln
keriye' peze' xwe dlda pe's'iya xwe,
alikida dlc'u'm, s'lvane' hevale' mln ji
keriye' xwe alikl mayinda dblr. Mln
alikl gazi "Qolo" dklr, s'lvane' hevale'
mln ji alikl. Belengaze' "Qolo" hlm

dlrevl cem mln, hlm dlrevl cem
s'lvane' dlna. Kutasiye' hlke-hllk "Qolo"
dket u' ew nav herdu keriy'e' pez'da
dket. Pas'e' te c'lqas gazi dklre', ew
jl ciye' xwe ranedbu'. Ne virda dhat,
ne we'da.

Lawo, rind femke, weki me're' dujln
kutasiye' dkevine hale' "Qolo". Mln
bu'yara xwe got, wekl dlna' tu zani, ez
c'u'm.
Pey bu'yera kale'ra me'rlk gellekl
pos'man bu' u' idi he'wi ne ani ser jina
xwe.

Beravkar:
Hlohi.

XEWNA MIN...

(SERHATI)

S'eveke bahare'ye xwes' bu'. Mln
bejn-bala xwe kula dle' xwera nlttrandl
bu', kofiya xwe ya bu'ktiye'
xemllandbu', blske'n xwe ber
heftreng'e'da c'lkandbu', ll c'lya, zozane'n
me bu'.

Ez jl' blldnciya daketlme quntara
c'lye', wergekl ne'ziki kanike' dlgeriyam,
wekl malbeta me be' le'dayne. Ez hatlme
ser kaniye'. Ava kaniye' usa dklre lema-
lem te qey dgot, mlqamekl zelu' le'dide.
Ez xwer bu'm serc'ave'n xwe canklm,
kulma xwe tljklm, ave' wexwum, tibu'na
xwe bls'ke'nim, sehwe' ez hlldam, kulma
mln tlji xwin bu'. Mln dor-bere' xwe
nlhe'ri. Nlhe'ri je're', jlnak bl fesal, he'di-
he'di ser vl kevlrl derbazi kevlrekl dlna'
dlbe, car-cara jl ku'z dlbe, radlbe, bl
desta c'oka xwe dixe u' pe's'ta dlece.

Ez neziki we' bu'm, nava van kulike'n
reng bl reng, hewa temiz, bineke
jerdadayl usa ez hlngavtm, sere' mln
ge'j bu', mln bl haleki xwe gihande we'
jlnike' u' je' prls:

- Le'le' mete', tu nava van kevlr-
glrika c'l dlgerl? Ewe' bl avru'ke
kus'line' ll mln nlhe'ri u' got:
- Tuye kori, nanhe'ri, kevlr-glrika' c'l,
evana sere'n pe's'merge'n Kurdistan'nl!
Ez kure' xwe dlgerlm. Mln nlhe'ri, wey
ll mln porkure', du'ri sere' bav-blre', ev
c'l ece'ba se ece'be'ye? Mln derbe'ra
dest avite kofiya sere' xwe, xlst, polike'
ber, heftrenga dore' veklr we'da avit,
desmaleke res' kls'ande ser kofiyel
Xar bu'm, kulma xwe tlji klr ave'
wexwum, veclnqlm, av nibu' xwin bu'
Ez jl daylke' wekl'siyam, c'end gava

pe's'da c'u'm, mln nlhe'ri bu'kek mlna
merlve'n sersemll virda, we'da dlece-
te'. Mln je' prls:

- Delale', tu c'l dlgerl?
- Me're' xwe dlgerlm.

Mln klre lsklnl pe'berje'r c'u'm.
Dengekl bl s'ewat ll mln tesele bu'.
Pe's'berl mln kec'leke bedewe' mlna
horike' pore' xwe vedc'lrlye, mln je'
prls:

- Xu's'ke', tu c'l dlgerl?
- Blre xwe dlgerlm.

Hlnekl s'unda de', bu'ke', kec'leke'
deng dane denge' hev, re'ze' kulame'n
s'ine' newal-geli, kevlr-zlnara hlngavt.
Nls'ke'va dengekl usa hat, me hewzanl
bu' c'lya hedlm.

Jlnkeke bejn blldn, navsere, gull
slpi, ll fe'za me, ll me klre hurmln:
- Ev c'lye, c'lma dlglrln? Ll c'l
dlgerln? Ev pe's'merge' s'ehld keti gls'k
me'fed me, ewlede' me, blre'd menel
Bona s'ehlda merl s'ine' nake. Herln,
herln! Bl namu's disa c'ok vedln
ewlede blnln, disa wana qurban bldn,
hetanln Kurdistan aza nebe!

Ez veclnqlme ser xwe. Mln xwe-
xwera got: "Xwede' xe'rke, ev c'l xewne"
? Le' mln bl xwe ji zu' berslva da:
- Wayla mln derane', ne roda mln hey
mltale dklr, ku iro roja kaf-kunklrlna
Helebc'e'ye! Lema jl dl xewne'da mln ew
ece'b dit. Xar bu'm ava kaniye' wexlm,
kulma mln tlji xwin bu'.
Wayla mln c'avrljlyaye', du'ri sere'
bav-blre'!

Simzera MEHMU'D

ДИЛ САГ
ИСӘ

Дил-анамын бешижимин башында
Һәзин-Һәзин лајла дејән хош сәси.
Дил-анамын өмрүн гарлы ғышында
Үрәјими ғызындыран нәфәси.

* * *

Бир аһам вар, бир вәтәним, бир дилім.
Аһам ешлм, вәтән ғәлбм, дил өмрүм.
Вәтән јохса, һәсрәт вәрәр мин зүлм,
Дилім јохса јаныб олар күл өмрүм.

* * *

Дар ајагда кечинәрәм вәтәнсиз,
Аһасыз да јетим кими јашарам.
Дилім јохса, башым ғалар бәдәнсиз,
Аһалымын јолларында чашарам.

* * *

Аһасыны, вәтәнини севән чоһ,
Аһад ғәлби едә билмәз јад, келә.
Дил сағикән, халғ "өлүсә" — дириләр.
Вәј о күндән халғ сағикән дил өлә!

Таһир Бәндәлијев
Лачын шәһәри.

АЗӘРБАЈҶАНЫН

Јаралы Гарабағ бир гоча дәрди-
Көнлүндә гарыды АзәрбајҶанын.
Гаршыда хош күнләр көзләјир ону
Бу сон гүбарыды АзәрбајҶанын.

* * *

Бары-барәкәти, күлү-күлшәни,
Торпагдан чыханы, көјдән дүшәни,
Чандан әзиз досту, гары дүшмәни
Нә десән варыды АзәрбајҶанын.

* * *

Бу күн һәр аддымы даша дүшсә дә,
Ғәзадан бир нәһаг ишә дүшсә дә.
Боранлы-туфанлы ғыша дүшсә дә
Сабаһ баһарыды АзәрбајҶанын.

* * *

Баһма, батман-батман олса да дәрди-
Кечәр! Түркү вар ки, нәр оғлу нәрди.
Талышы улусу, ләзкиси мәрди,
Күрдү вүғарыды АзәрбајҶанын.

* * *

Һәр халғын өз һаты! - Мисалы Бирлик.
Бурда дост елләрин аһалы Бирлик.
Бир едәр Чәнубу - Шималы Бирлик
Бирлик шүарыды АзәрбајҶанын.

Тағы ҺАҶЫЈЕВ

Бақы шәһәри,

276 нөмрәли

мәктәбин мүәллим.

Pe's'iyā gotiye:

C'em dikis'e,

Ber dimine.

Ga dimire,

C'erm dimine.

Me'r dimire,

Nav dimine

REDAKTOR Ahmede' HEPO

ENDAME'N RE'DAKSIYAYE':
Adile' CEMAL (dewsglriye' re'daktor).
Baxls' HUSE'YNOV
Bayrame' FETI
E'lmira HESENOVA
Huse'yn KURDOGLI
Kamile' EKBER
Samile' SELIM
S'amo ARIF

Rojname ll komite'ta
Dewlete' ya Re'spu'blika Azerbaijan
hatiye klvs klrlne'.
Destu'rname N 291

Индекс: 66976

Гижмәти 1 манат.

ТЕМБЕ N 3052

Navnls'ana re'daksiyaye': 370604,
Baku', soqaqa Gara S'ehera 7-a, 35

Үһван: 370604, Бақы, 7-чи Гара Шәһәр
күһәси, 35.

«Лос Курда». Адрес редакции:

370604. Бақы, ул. Черногородская, 35

Rojname
kamputere' te berevklrin u' li c'arxana
nes'ryata «Azerbaijan» e' te' wes'andin.
Jmar: 2608